

TOMASZ GODLEWSKI
EWA MARIA MARCINIAK

Wstęp

Wybory określane jako „święto demokracji” są najważniejszą fazą procesu politycznego. Ich rezultat może się wiązać z kontynuacją lub z zasadniczą zmianą, i to nie tylko poszczególnych polityk, ale wręcz kluczowych zasad funkcjonowania systemu politycznego. Wyborcy decydują – a dla badacza niezmiennie ważne są odpowiedzi na pytania: dlaczego wyborcy głosują na te, a nie inne partie, skąd się bierze siła zwycięzców, jacy wyborcy głosują na poszczególne partie, jakie możliwości na scenie politycznej mają nowe ugrupowania, czy istnieją uniwersalne, ponadsytuacyjne mechanizmy aktywności wyborczej? Na te i inne pytania odpowiedzi udzielają autorzy tej publikacji.

Książka jest zbiorem artykułów, których część powstała na bazie badań realizowanych przez trzy lata w ramach projektu „Dynamika postaw politycznych społeczeństwa polskiego” finansowanego z BST Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. Projekt ten miał na celu rekonstrukcję charakterystyk elektoratów głównych partii politycznych biorących udział w wyborach parlamentarnych 2015 roku oraz podstawowych motywatorów aktywności politycznej.

Założenia metodologiczne i etapy procesu badawczego były następujące. Jako podstawę analizy przyjęto dwa zespoły zmiennych różnicujących:

1. zmienne demograficzne – są one najbardziej popularną podstawą wyróżniania segmentów wyborców, gdyż stopień wiedzy o systemie politycznym, postawy wobec niego i zaangażowanie w politykę są dość silnie z nimi skorelowane. Jako główne socjodemograficzne determinanty zachowań wyborczych przyjęto: płeć, wiek, wykształcenie, wielkość miejsca zamieszkania, deklarowany poziom dochodu oraz status zawodowy respondenta;

2. zmienne psychograficzne – w tym typie segmentacji dokonuje się podziału i charakterystyki elektoratów ze względu na cechy „miękkie”, biorąc pod uwagę przynależność wyborców do klas społecznych, ich styl życia lub/i cechy osobowości. Jako główne zmienne psychograficzne w projekcie przyjęto: zaangażowanie w różne formy aktywności społecznej, stopień zainteresowania polityką, cele życiowe badanych, wyznawane wartości czy też konsumpcję mediów.

Tak skonstruowany model badawczy pozwolił na osiągnięcie interesujących rezultatów poznawczych poprzez wykorzystanie efektu synergii wynikającego z wzajemnego uzupełniania się zastosowanych rodzajów segmentacji. Projekt badawczy podzielony został na sześć wzajemnie ze sobą powiązanych etapów, które poniżej charakteryzujemy.

1. Pogłębiona analiza zastanego materiału. Wykorzystano w nim metodę analizy danych wtórnych/zastanych (*deskresearch*) – jest to metoda badań społecznych, która zakłada szczegółową analizę istniejących już i dostępnych danych. Realizacja tego typu badania nie jest zatem związana z pozyskiwaniem nowych informacji, lecz jedynie z uporządkowaniem, przetworzeniem i analizą zgromadzonych wcześniej danych badawczych, tak zewnętrznych jak i wewnętrznych. Analiza *deskresearch* miała na celu identyfikację kryteriów i cech konstytutywnych opisujących sposoby rozumienia i wyobrażeń Polaków na temat polityki i polityków w literaturze przedmiotu oraz dyskursie publicznym.
2. Identyfikacja postrzegania polityki przez wybrane docelowe grupy wyborców. Głównym celem tego etapu było zbadanie sposobu, w jaki jednostki doświadczają swojego świata i jak go postrzegają. Dzięki zastosowaniu metod jakościowych zrekonstruowano świat interpretacji rzeczywistości przez badanych, ich język opisu rzeczywistości politycznej, nastąpiło „wczucie się” w ich działania, doświadczenia, poglądy. Zastosowano technikę indywidualnych wywiadów pogłębionych (*Individual In-Depth Interviews, IDI*).
3. Transformacja języka teoretycznego oraz jakościowych efektów poznawczych etapu drugiego na zoperacjonalizowane wskaźniki, które mogą być wykorzystane w badaniu ilościowym oraz opracowanie narzędzia badania ilościowego. W efekcie tego etapu uzyskano narzędzie badania ilościowego weryfikowanego w toku dalszych prac nad projektem.

4. Empiryczna pilotażowa weryfikacja narzędzia ilościowego oraz porównanie go ze wskaźnikami stosowanymi w badaniach empirycznych nad świadomością polityczną przeprowadzonymi w innych ośrodkach naukowych. Badanie pilotażowe zrealizowano metodą zestandaryzowanego wywiadu kwestionariuszowego na celowej próbie 100 dorosłych mieszkańców Polski. W celu lepszego dopasowania opracowanego narzędzia do terminologii oraz sposobu postrzegania polityki przez wyborców zastosowano ponadto weryfikacyjną metodę sędziów kompetentnych.
5. Realizacja części ilościowej badania. Zdecydowano się wykorzystać technikę wywiadu telefonicznego ze wspomaganie komputerowym (CATI). Jest ona zaliczana do badań kwestionariuszowych, które wywodzą się z neopozytywistycznego paradygmatu badawczego, aczkolwiek swoją rolę odegrały tu także paradygmat interpretacyjny i krytyczny paradygmat postmodernistyczny. W ramach tego paradygmatu badawczego – nazywanego ilościowym – dąży się do odkrywania prawdy o świecie w sposób systematyczny, standaryzowany, oparty na faktach, syntetyzujący, niesubiektywny i kumulatywny¹. Zastosowanie metody ilościowej umożliwiło dokonanie pomiaru z wykorzystaniem indeksów oraz skal, a w konsekwencji wdrożenie miar statystyki indukcyjnej. Badanie przeprowadzono na próbie 800 respondentów, była to ogólnopolska próba losowa reprezentatywna dla ogółu dorosłej ludności Polski. Błąd oszacowania wynosił 3,49 punktu procentowego. Liczbę tę obliczono biorąc pod uwagę wielkość populacji dorosłych Polaków uprawnionych do głosowania w wyborach parlamentarnych 2015 roku, przy wielkości frakcji 0,5 (stopień homogeniczności populacji) i poziomie ufności alfa = 0,95.
6. Analiza materiału empirycznego, sformułowanie wniosków i rekomendacji. Liczebność zastosowana w badaniu ilościowym umożliwiła zastosowanie nie tylko prostych analiz statystycznych, jak na przykład analiza frekwencyjna czy korelacyjna, ale także zastosowanie zaawansowanych technik analizy materiału statystycznego. W projekcie wykorzystano analizy segmentacyjne, analizę korespondencji oraz analizę czynnikową. Doprowadziły one do interesujących poznawczo wniosków zaprezentowanych w postaci części artykułów niniejszej publikacji.

¹ J. Gerring, *Social Science Methodology. A Criterial Framework*, Cambridge University Press, Nowy Jork 2001, s. 15.

Książka zawiera siedem tekstów. W artykule otwierającym tom poruszona została kwestia mechanizmów rządzących podejmowaniem wyborczej aktywności vs jej unikaniem. Ewa Maria Marciniak opisuje i wyjaśnia komponenty składające się na kompetencję obywatelską – poczucie kontroli praktycznej (sprawczość) oraz poczucie kontroli poznawczej (wiedza). Wyjaśnia też, w jakim stopniu te czynniki wpływają na udział wyborców w różnych elekcjach.

W artykule *Społeczeństwo i scena polityczna przed wyborami w 2015 roku* Sara Burchert i Bartłomiej Biskup analizują nastroje społeczne i polityczne, jakie dominowały w społeczeństwie. W szczególności wskazują na dynamikę poparcia dla poszczególnych ugrupowań politycznych i kandydatów na prezydenta. Przedstawiają też programy partii politycznych oraz ofertę wyborczą kandydatów na prezydenta.

Daria Raganowicz i Piotr Jędra w artykule *Wyborcy Prawa i Sprawiedliwości oraz Platformy Obywatelskiej – wybrane orientacje mentalne* przedstawiają rezultaty badań, których celem było określenie cech osób deklarujących poparcie dla tych dwóch partii oraz porównanie obu grup wyborców. Przedstawione zostały wyniki badań dotyczących zasad życiowych, którymi kierują się zwolennicy PiS i PO. Zasady zostały podzielone na dwie kategorie. Pierwszą stanowiły trzy orientacje mentalne: konwencjonalizm – otwartość, demokratyzm – autorytaryzm, konformizm – nonkonformizm, a drugą – indywidualna orientacja na wartości. Efektem przeprowadzonych badań jest poznanie elektoratów pod kątem psychologicznym, co jest szczególnie istotne w związku z rosnącym wpływem indywidualnych właściwości wyborców na ich preferencje polityczne.

Artykuł Tomasza Matyni *Problemy polityczne w Polsce a preferencje wyborcze Polaków w wyborach parlamentarnych w 2015 roku* jest poświęcony prezentacji wpływu głównych politycznych tematów w kampanii parlamentarnej z 2015 roku na poparcie poszczególnych partii. Punktem odniesienia jest teoria zachowań wyborczych, która uwzględnia rolę problemów politycznych w procesie konstruowania preferencji politycznych. Tekst obejmuje pogłębioną analizę modeli zachowań politycznych, ze szczególnym uwzględnieniem treści polityki obecnych w agendzie, a także ocenę wpływu mediów na kształtowanie percepcji problemów politycznych.

Marek Tyrała w artykule *Populizm i antysystemowość w wyborach parlamentarnych w Polsce w 2015 roku na przykładzie Ruchu Kukiz'15 oraz partii Razem* weryfikuje hipotezę, że populizm to główne kryterium programowe określające i wyróżniające partie i ruchy antysystemowe. Celem autora była charakterystyka programów wyborczych partii i ruchów antysystemowych

(Razem, Kukiz'15) przed wyborami parlamentarnymi w 2015 roku. Autor podjął próbę charakterystyki i określenia głównego kryterium wyróżniającego ten rodzaj ugrupowań na tle standardowych partii politycznych.

Hubert Różyk koncentruje się na analizie teorii komunikowania masowego przez pryzmat dwóch wybranych teorii – ramowej oraz intruzywnych mediów. Punktem wyjścia do rozważań jest przedstawienie postaw politycznych społeczeństwa polskiego w okresie wyborów parlamentarnych w 2015 roku. Celem tekstu *Konsekwencje wyboru głównego medium dla komunikowania politycznego z perspektywy teorii ramowej i teorii intruzywnych mediów na przykładzie kampanii parlamentarnej w 2015 roku* jest odpowiedź na pytanie o konsekwencje wyboru głównego medium i zbadanie, czy Internet był medium wiodącym w okresie kampanii wyborczej.

Ostatnim prezentowanym tekstem jest artykuł Anety Wróbel *Osobiste cele wyborcy jako czynnik wpływający na wybory polityczne*. Autorka zbadała, z jakiego obszaru wartości wyborcy najczęściej wybierali cele poszczególnych partii w kampanii parlamentarnej 2015 roku i czy w ramach wybranych celów jest więcej różnic czy podobieństw. Do systematyki i uszeregowania celów został wykorzystany rozszerzony kołowy model wartości Shaloma Schwartza. Wyniki ukazują, że cele wpisujące się zarówno w zachowawczość (posiadanie szczęśliwej rodziny, życie bez stresów), jak i otwartość na zmianę (podróże) przeważają nad celami z grupy wartości bazujących na przekraczaniu siebie (chęć pomocy innym) czy umacnianiu siebie (prestż, szczyt hierarchii zawodowej, bogactwo). Zaskakującym wnioskiem jest, że blisko 1/3 wyborców partii PiS i PO jako główny cel wybrała posiadanie szczęśliwej rodziny. W przypadku wyborców partii Kukiz'15 najważniejszym celem dla 1/3 okazało się życie bez stresu.